

DR. TÓTH GÉZA

A magyarországi idegenforgalmi régiókról

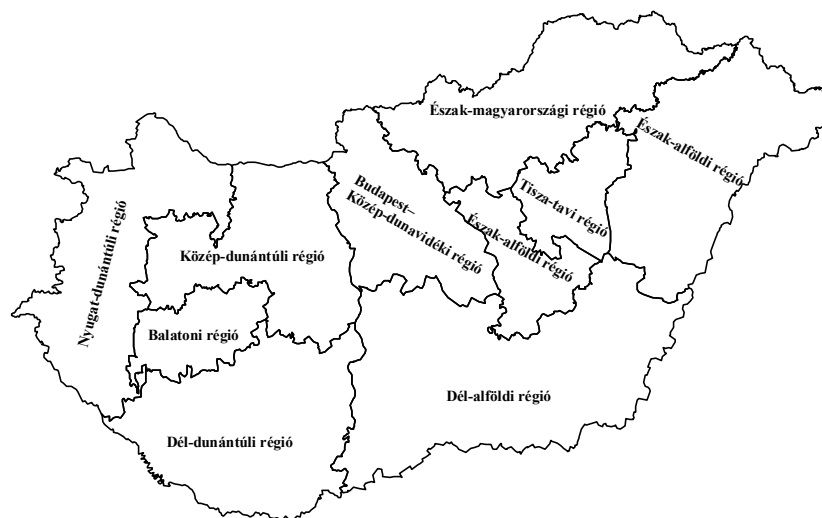
Bevezetés

Hazánkban a területbeosztás új egységeként 1998-ban jelentek meg az idegenforgalmi régiók (28/1998. (V.13.) IKIM-rendelet, melyet a 4/2000 (II.2.) GM-rendelet módosított) mint a regionális idegenforgalmi bizottságok (RIB) működési területei. A hazai idegenforgalmi régiók kialakítása lényegében – a szubszidiaritás elvének megfelelően – a helyi idegenforgalmi erőforrások ösztönzése, a helyi szereplők együttműködésének elősegítése érdekében történt.

E céllal párhuzamosan megemlíthető az a tény, hogy a regionalizmus erősödése az állam szerepét jelentős mértékben gyengíti, így pont annak a szintnek csökkennek a beavatkozási esélyei, amely a turizmus létfontosságú infrastruktúrájának kiépítésében és fejlesztésében meghatározó lehetne (Michalkó, 2002).

1. ábra

Idegenforgalmi régiók Magyarországon

Figyelembe véve hazánk idegenforgalmi infrastruktúrájának jelentős területi egyenlőtlenségét, illetve kiépítetlenségét megállapíthatjuk, hogy a regionális gondolkodás

megjelenése az idegenforgalmi fejlesztésekben mindenképpen üdvözlendő, de semmi esetre sem válthatja fel az állami beavatkozást.

A KSH a 2004-es területi számjelkötetben közölte először ezt a régiórendszert, s kezdte meg az adatok közlését is ezekre a területegységekre. Jelen cikkünk megkísérli bemutatni a hazai idegenforgalom legfontosabb folyamatait 1989–2003 között az idegenforgalmi régiókban.

Az idegenforgalmi régiók alapvető struktúrájukban hasonlítanak tervezési-statisztikai régiókhoz. Az idegenforgalmi régiók illetékességi területének meghatározása elsősorban a kiemelt üdülőkörzetek alapján történt, némileg kiegészítve a megyehatárokkal. Csak akkor döntő a megyehatár szerepe, ha az adott régióban nincs kiemelt üdülőkörzet.

Marketing szempontból a régiók illetén lehatárolása (s ebből következően elnevezése) semmi esetre sem tekinthető kedvezőnek. Azok a régiók mondhatják ugyanis a területi versenyben turisztikailag sikeresnek magukat, amelyek a regionális identitásuk központi eleméül egy nemzetközileg ismert táj nevét jelenítik meg, és a régió nevét területi szimbólumként kezelik. Magyarországon viszont elsősorban a tervezési-statisztikai régióknak való megfelelés volt a lehatárolási szempont, s inkább a Balatonnál és a Tisza-tónál lehet érzékelni a táji tartalmat, illetve a Budapest–Közép-dunavidéki régió vonatkozásában kisebb mértékben (Michalkó, 2002). Ezért a véleményünk eltér egy, a témában korábban megjelent publikációtól (Behringer–Kiss, 2001), mely szerint a magyarországi turisztikai régiók egységes és egymástól jól megkülönböztethető turisztikai kínálattal rendelkeznek¹.

A magyarországi idegenforgalmi régiók területi különbségei

A régiók között igen jelentősek a legalapvetőbb mutatók területi különbségei. Erősen különbözik méretük, településszerkezetük és fejlettségük, amit az elemzés során figyelembe kell venni.

1. táblázat

Az idegenforgalmi régiók főbb jellemzői

Régiók	A terület megoszlása, 2004	A lakónépesség megoszlása, 2004. január 1.	A települések megoszlása, 2004	A személyijövedelemadó-alapot képező jövedelem megoszlása, 2002
Budapest–Közép-dunavidéki	8,0	28,7	6,6	37,6
Észak-magyarországi	12,4	11,5	17,5	9,6
Észak-alföldi	16,8	14,3	11,6	11,0
Tisza-tavi	4,0	2,0	2,1	1,5
Dél-alföldi	19,7	13,4	8,1	10,5
Közép-dunántúli	10,3	9,6	10,2	10,2
Balatoni	3,7	2,4	4,9	2,1
Dél-dunántúli	13,5	8,7	19,0	7,3
Nyugat-dunántúli	11,6	9,4	20,0	10,2
<i>Ország összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

¹ Éppen e probléma kiküszöbölésére a Magyar Turizmus Rt. a kommunikációjában nem a régióneveket fogja használni, hanem 5 jól megkülönböztethető régiót, melyek külföldön a következő nevekkel jelennek meg: Budapest és környéke, Balaton, Pannónia, Pusztá–Tisza-tó, Eger–Tokaj Hegyvidék.

A jelentős területi különbségek néhány fontos gazdasági mutató vonatkozásában is láthatóak. Az egyes régiók gazdasági dinamikája nagy különbségeket mutat. A hazánk térszerkezetét az infrastruktúra, illetve a gazdasági-jövedelmi fejlettség tekintetében meghatározó jelentős különbségek alapvetően befolyásolják a turizmus területi fejlődését is.

Az egyes idegenforgalmi régiók fejlettségének vizsgálatakor alapvető problémába ütközünk. A leggyakrabban használatos fejlettségi mutatót ugyanis a KSH csak a megyék, illetve a tervezési-statisztikai régiók szintjén készíti el. Létezik viszont olyan eljárás, mely a hivatalos GDP-volumeneket dezaggregálja a fejlettséggel összefüggő adatok (adóköteles jövedelem, helyi adó, cégsűrűség) alapján (Kiss, 2003).

A becslés menete a fent nevezett eljárással az alábbi módon történt (Lőcsei–Nemes Nagy, 2003).

- Az előbb idézett kutatás alapján meghatároztuk a régiókhoz tartozó települések részesedését az érintett megyék összes adóköteles jövedelméből, a helyi adók volumenéből és a működő vállalkozások számából.
- E részarányok átlaga (%-os részesedés) alapján kiszámítottuk minden település becsült GDP-jét a megfelelő megye 2002. évi – a KSH által hivatalosan közölt – GDP-volumenén belül.
- Ezek a települési becsült GDP-volumeneket aggregáltuk az idegenforgalmi régiókra.
- Végül a 2002-es évközepi lakónépesség felhasználásával számítottuk ki az egy lakosra jutó becsült GDP-értékeket.

2. táblázat

Az egy főre jutó GDP becsült értéke az idegenforgalmi régiókban, 2002

Régiók	Egy főre jutó bruttó hazai termék			
	ezer Ft	az országos átlag %-ában	a megyék átlagának %-ában	az EU-15 átlagának %-ában
Budapest–Közép-dunavidéki	2 672	162	211	86
Észak-magyarországi	1 035	63	82	33
Észak-alföldi	1 082	66	85	35
Tisza-tavi	1 009	61	79	32
Dél-alföldi	1 136	69	90	37
Közép-dunántúli	1 444	88	114	46
Balatoni	1 535	93	121	49
Dél-dunántúli	1 177	71	93	38
Nyugat-dunántúli	1 696	103	134	55
<i>Ország összesen</i>	<i>1 648</i>	<i>100</i>	<i>130</i>	<i>53</i>

A becslésből kiderül, hogy az idegenforgalmi régiók fejlődési alapjai, illetve esélyei között jelentős különbség van. Ebben a vizsgálatban is jól kirajzolódnak hazánk térszerkezetének alapvető sajátosságai: a nyugat–kelet lejtő, illetve a centrum–periféria viszony. Kiemelkedik a Budapest–Közép-dunavidéki, illetve a Nyugat-dunántúli régió. A Tisza-tavi régió mind országos, mind európai viszonylatban meglehetősen fejletlennek tekinthető, s csak kismértékben van nála kedvezőbb helyzetben az Észak-magyarországi, az Észak-alföldi, illetve a Dél-alföldi régió.

Ezt a képet kissé színezik a következő adatok is.

3. táblázat

Néhány fontos mutató változása az idegenforgalmi régiókban

(%)

Régiók	A lakónépesség számának változása, 1989–2003	Az épített lakások számának változása, 1989–2003	A regisztrált munkanélküliek számának változása, 1993–2003	A személygépkocsik számának változása, 1992–2003
Budapest–Közép-dunavidéki	91,1	94,2	33,0	136,1
Észak-magyarországi	96,0	42,6	67,0	129,6
Észak-alföldi	101,2	61,5	64,7	153,3
Tisza-tavi	100,8	28,9	69,4	139,7
Dél-alföldi	95,9	42,1	56,5	130,3
Közép-dunántúli	99,5	58,0	48,5	134,9
Balatoni	97,9	116,1	72,0	132,6
Dél-dunántúli	94,2	62,6	76,4	124,5
Nyugat-dunántúli	98,6	89,8	51,0	134,3
<i>Ország összesen</i>	<i>95,7</i>	<i>69,0</i>	<i>57,1</i>	<i>135,1</i>

4. táblázat

Vállalkozások a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban az idegenforgalmi régiókban, 2003

(%)

Régiók	A működő vállalkozások aránya a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban	A működő társas vállalkozások aránya a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban	A működő vállalkozások aránya a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban az összes működő vállalkozáshoz viszonyítva	A működő társas vállalkozások aránya a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban az összes működő társas vállalkozáshoz viszonyítva
Budapest–Közép-dunavidéki	27,6	42,1	3,3	3,3
Észak-magyarországi	10,3	7,7	5,9	4,7
Észak-alföldi	11,9	8,3	5,1	3,7
Tisza-tavi	2,3	1,1	9,3	5,9
Dél-alföldi	11,9	9,4	4,9	4,3
Közép-dunántúli	8,4	7,9	4,5	4,4
Balatoni	8,3	7,0	13,8	13,3
Dél-dunántúli	8,5	7,0	5,3	4,4
Nyugat-dunántúli	10,7	9,6	5,6	5,3
<i>Ország összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>4,7</i>	<i>4,1</i>

A területi különbségek oldásának viszont nemcsak anyagi, hanem intézményi gátjai is vannak. Az egyik alapvető probléma a tervezési-statisztikai és a turisztikai régiók párhuzamos működése (Michalkó, 2002; NTS, 2004). Az EU-támogatások kedvezményezettje kizárólag tervezési-statisztikai régió lehet, viszont egy-egy regionális idegenforgalmi beruházás nem ezt a településkört érintené. Különösen élesen jelennek meg

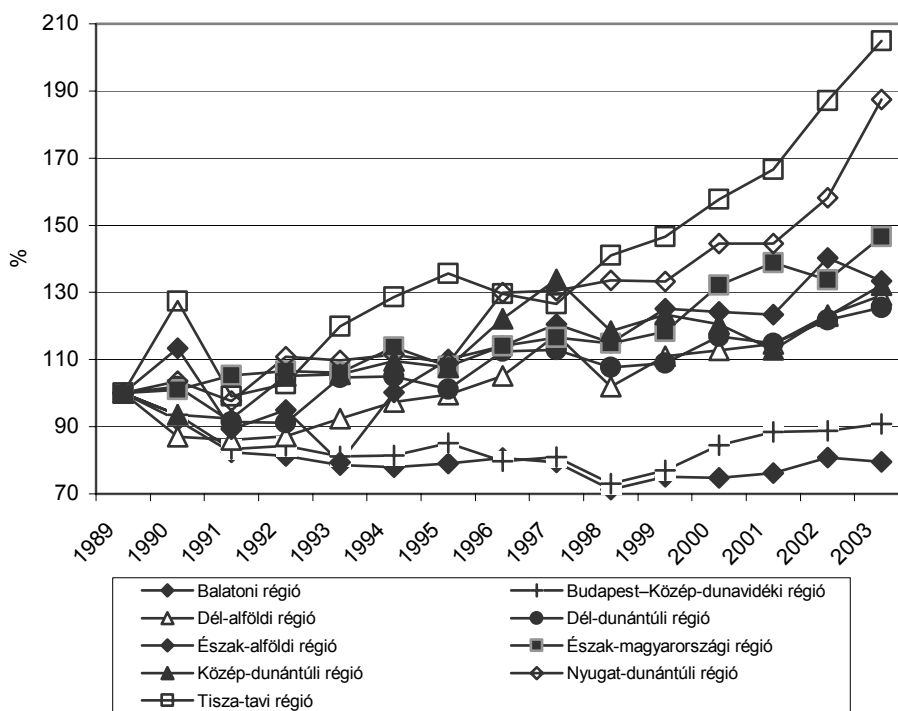
ezek a problémák a Balatoni, a Tisza-tavi és a Budapest–Közép-dunavidéki régiók vonatkozásában, hiszen itt a legélesebb a különbség a két régiótípus között. Sajnos további problémát jelent hazánkban az is, hogy a turizmus és a területfejlesztés intézményrendszere közti együttműködés jelenleg csak részlegesen biztosított (NTS, 2004).

A H jelű nemzetgazdasági ág (szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás) vállalkozásai országosan meglehetősen koncentráltan oszlanak el a régiók között, a Budapest–Közép-dunavidéki, az Észak-alföldi és a Nyugat-dunántúli régiók mind az összes, mind ezen belül a társas vállalkozások vonatkozásában magas részaránnyal rendelkeznek. Országos viszonylatban igen szerény a Tisza-tavi régió aránya, viszont az adott régióban e vállalkozások az összesből igen nagy részesedéssel rendelkeznek. Kiemelkedő arányt leginkább a Balatoni régióban jelentenek a H gazdasági ág vállalkozásai. Ezzel szemben bár a Budapest–Közép-dunavidéki régióban van a legtöbb ilyen vállalkozás, ezek aránya az összeshez képest meglehetősen szerény.

A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma

2. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek szállásférőhelyeinek alakulása az idegenforgalmi régiókban, 1989–2003 (1989. év=100%)

Ha az egész országot vizsgáljuk, feltűnő, hogy csak 2002-ben és 2003-ban volt több a férőhelyek száma, mint a bázisévben, 1989-ben. A kereskedelmi szálláshelyek férőhelykapacitásának közel 45%-át 2003-ban a Budapest–Közép-dunavidéki régióban és a Balatoni régióban találhatjuk. A bázisévhez viszonyítva éppen ezekben a régiókban csökkent a legnagyobb mértékben a férőhelyek száma. A legnagyobb fejlődés a Tisza-tavi és a Nyugat-dunántúli régiókban volt megfigyelhető. Ezzel együtt viszont e két régióban a férőhelyek még így is csak az országos érték 15%-át teszik ki.

5. táblázat

A vendégek számának fontosabb összefüggései az idegenforgalmi régiókban

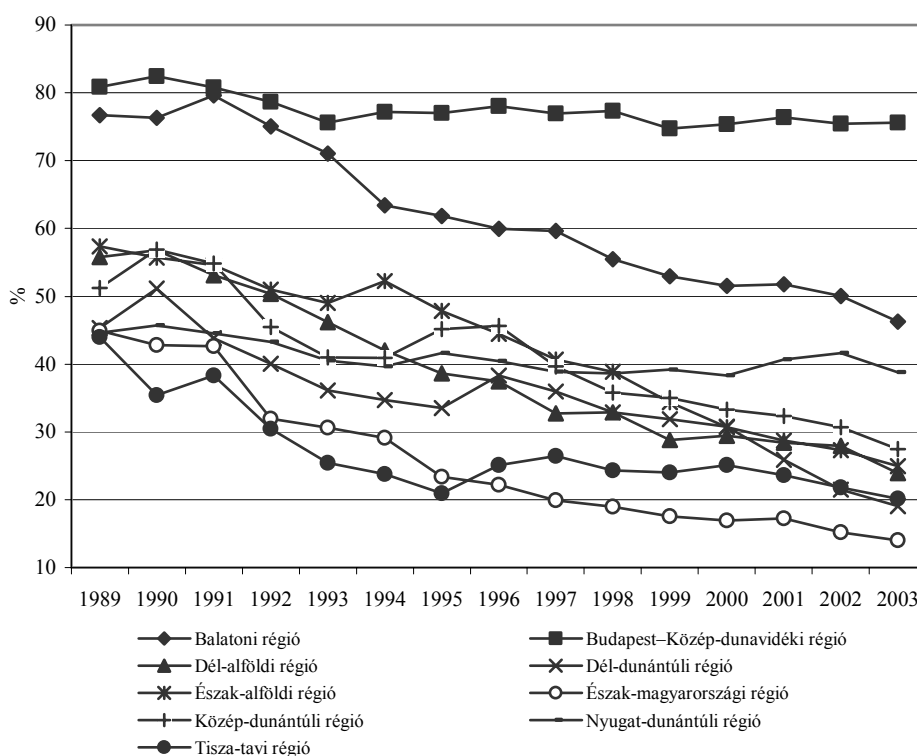
Régiók	A vendégek számának megoszlása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2003	A külföldi vendégek számának megoszlása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2003	A vendégek számának változása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2003/1989	A külföldi vendégek számának változása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2003/1989
Budapest–Közép-dunavidéki	35,8	58,0	102,2	95,6
Észak-magyarországi	9,7	2,9	107,0	33,4
Észak-alföldi	7,8	4,2	109,0	47,4
Tisza-tavi	1,7	0,7	155,2	71,3
Dél-alföldi	7,0	3,6	78,6	33,7
Közép-dunántúli	4,4	2,6	80,6	43,2
Balatoni	16,7	16,6	109,9	66,3
Dél-dunántúli	6,2	2,5	98,0	41,1
Nyugat-dunántúli	10,8	8,9	85,1	74,0
<i>Ország összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>99,2</i>	<i>71,9</i>

1989-től 1993-ig lényegében valamennyi régióban csökkent a vendégek száma. Ez egyértelműen a hazai átmenethez kapcsolódik, hiszen ekkor romlott a gazdaság színvonala, s érte el csúcspontját a munkanélküliség. Így jelentősen lecsökkent a hazai fizetőképes kereslet, s a külföldiek ezt nem tudták ellensúlyozni.

Az ezután kezdődő fokozatos növekedés ellenére 2003-ban még mindig mintegy ötvenezer vendéggel kevesebb vette igénybe a kereskedelmi szálláshelyek szolgáltatásait, mint 1989-ben. Bár jelentős bővülés történt a Tisza-tavi régióban, országos viszonylatban még mindig kevés vendég érkezik ide. A Balatoni régió is tudta bővíteni a vendégforgalmát, s tőle csak kissé marad el az Észak-magyarországi régió növekedése. A külföldi vendégek majd 60%-a a Budapest–Közép-dunavidéki régiót választja, s az e régióba érkező külföldiek száma csak kismértékben csökkent az elmúlt 15 évben. Az ország többi régiójára már nem ez a folyamat jellemző, máshol ugyanis jóval drasztikusabb volt a csökkenés. Különösen nagy, a bázisév harmadára történő csökkenés zajlott az Észak-magyarországi és a Dél-alföldi régiókban. Vagyis éppen a rendszer-váltás és a piaccgazdasági átmenet miatt nehéz helyzetben lévő régiók területén romlottak az idegenforgalmi mutatók, s így a rossz gazdasági helyzetet az idegenforgalom nem tudta ellensúlyozni.

3. ábra

A külföldi vendégek aránya a kereskedelmi szálláshelyeken az idegenforgalmi régiókban, 1989–2003

A vizsgált időszak folyamán az országban jelentősen átstrukturálódott a vendégek összetétele. 1989-ben még 64% volt a külföldiek aránya, mely fokozatos csökkenéssel 2002-ben volt először 50%-nál kisebb. 2003-ban az arány már csak 46,7%-ot tett ki. A legkisebb változás a Budapest–Közép-dunavidéki régióban zajlott, s a külföldiek aránya itt 2003-ban 75,6%-os volt. Hasonló mértékű csökkenés történt még a Nyugat-dunántúli régióban is, bár itt 2003-ban 38,8% volt a külföldiek aránya. Meglehetősen nagy, mintegy 32 százalékpontos csökkenés történt 2003-ra 1989-hez képest az Észak-alföldi régióban, s közel ekkora volt az Észak-magyarországi és a Balatoni régiókban a külföldiek arányának csökkenése is. A külföldi vendégek legkisebb arányban az Észak-magyarországi és a Dél-dunántúli régiót keresték fel 2003-ban (14–19%).

A vendégéjszakák száma, a vendégek számához hasonlóan, szintén a Budapest–Közép-dunavidéki és a Balatoni régiókban a legnagyobb. Részesedésük az ország összesenhez viszonyítva 56% az összes vendégéjszakából és 74% a külföldiek által eltöltött vendégéjszakákból. A Balatoni régió esetében kedvezőnek mondható, hogy az itt töltött

vendégéjszakák részesedése jóval nagyobb az ide látogató vendégek részesedéséhez képest.

6. táblázat

A vendégéjszakák számának fontosabb összefüggései az idegenforgalmi régiókban

Régiók	(%)				
	A vendégéjszakák számának megoszlása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2003	A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák megoszlása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2003	A vendégéjszakák számának változása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2003/1989	A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák számának változása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2003/1989	A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák aránya a kereskedelmi szálláshelyeken, 2003
Budapest–Közép-dunavidéki	31,1	45,3	60,9	73,5	47,9
Észak-magyarországi	7,6	2,2	78,4	33,7	12,2
Észak-alföldi	8,4	5,8	83,2	75,4	31,2
Tisza-tavi	1,7	1,0	97,1	83,9	29,5
Dél-alföldi	5,6	2,5	62,7	37,1	15,1
Közép-dunántúli	4,3	2,8	48,9	35,6	17,1
Balaton	25,3	28,7	60,2	46,1	36,8
Dél-dunántúli	5,4	2,7	60,8	35,4	16,4
Nyugat-dunántúli	10,5	9,0	83,2	86,7	38,4
<i>Ország összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>64,9</i>	<i>58,1</i>	<i>35,0</i>

1989-től a vendégéjszakák esetében is csökkenés játszódott le valamennyi régióban, és a mélypontnak itt 1992 tekinthető. Ezt követően fokozatosan növekedett a vendégéjszakák száma országosan, bár 2003-as érték az 1989-esnek csak a 64%-át tette ki. Az előbb említett növekedés sajnos nem volt általános, mivel 1997-től kezdve a Közép-dunántúli és a Dél-alföldi régiókban a kismértékű növekedés után fokozatos csökkenés indult meg. Kedvező folyamatok igazán csak a Tisza-tavi régióban zajlottak le, de az itteni növekedés ellenére 2003-ban még mindig 2,9%-kal kevesebb vendégéjszakát töltöttek az ideérkezők, mint 1989-ben.

A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák esetében más a helyzet, itt ugyanis a csökkenés az 1989-es adathoz képest folyamatos, s 2003-ban már csak a bázisév 58,1%-a állott elő. A régiók között a Nyugat-dunántúli és a Tisza-tavi van viszonylag kedvező helyzetben, itt a visszaesés a bázisévhez képest csak 13, illetve 16%-os.

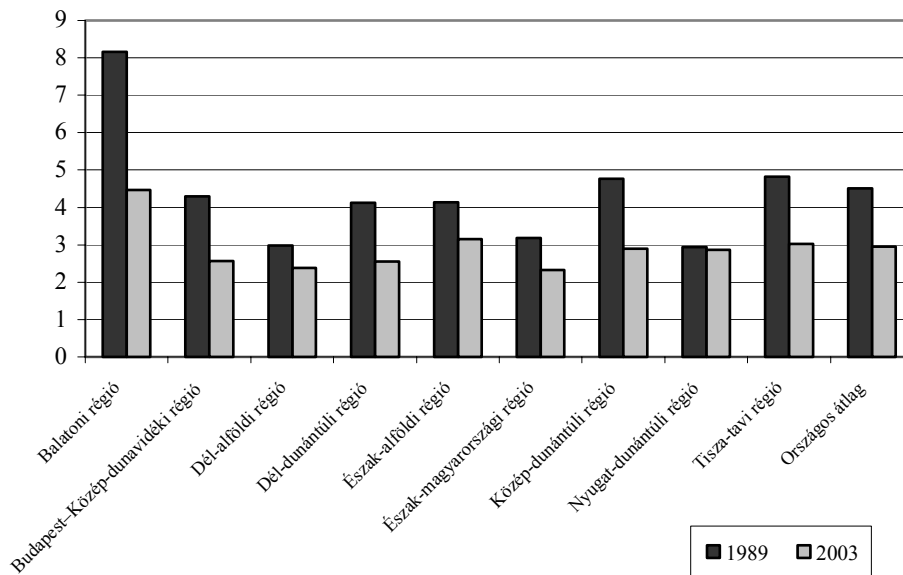
Érdekes utat járt be az Észak-alföldi régió fejlődése. Az 1993-ig tartó csökkenés után dinamikus föllendülés indult meg, mely egészen 1997-ig tartott. Ekkor a régió a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák tekintetében lényegében elérte az 1989-es szintet. Sajnos ettől kezdve gyors csökkenés indult el, s 2003-ban bázisév adatának már csak a 75%-áról beszélhetünk.

A legrosszabb helyzetű régiókban (Észak-magyarországi, Dél-dunántúli, Közép-dunántúli) a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma már csak harmada volt az 1989-esnek. A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák aránya a vizsgált 15 év során

országszerte csökkent. Különösen nagymértékű csökkenés látható a Balatoni régióban (mintegy 43 százalékpontos).

4. ábra

Átlagos tartózkodási idő (éjszaka) a kereskedelmi szálláshelyeken az idegenforgalmi régiókban

Annak ellenére, hogy a 15 év alatt a Balatoni régióban csökkent a legnagyobb mértékben az átlagos tartózkodási idő, mégis itt volt a legmagasabb 2003-ban, másfél éjszakával több, mint az országos átlag. Érdekes megfigyelni, hogy 2003-ban a második helyen a tartózkodási idő vonatkozásában az Észak-alföldi és a Tisza-tavi régió állt.

A kereskedelmi szálláshelyek közül a legfontosabbak a szállodák, így ezeket részletesebben is érdemes megvizsgálni. A szállodákban megszállt vendégek aránya az összes kereskedelmi szálláshelyhez viszonyítva 2003-ban országosan 65% volt. A Budapest–Közép-dunavidéki régióban ez az arány 87%, míg a Balatoni régióban 65%. A többi régió adata jelentősen elmarad az országos átlagtól. Különösen alacsony ez az arány a Tisza-tavi (30%) és a Dél-dunántúli (38%) régiókban.

Megállapítható, hogy az elmúlt tizenöt év alatt országosan 15 százalékponttal nőtt az arány. A legnagyobb mértékű bővülés a Balatoni és a Budapest–Közép-dunavidéki régiókban történt (35, illetve 21 százalékpont). Csökkenést a Nyugat-dunántúli régióban tapasztalhattunk.

A szállodákban töltött vendégéjszakák aránya az összes kereskedelmi szálláshelyhez viszonyítva 63% volt 2003-ban országosan. A szállodában megszállt vendégek aránya – az előzőhöz hasonlóan – a Budapest–Közép-dunavidéki (88%) és a Balatoni régióban (60%) volt a legmagasabb, a Tisza-tavi régióban pedig a legalacsonyabb (26%).

A vizsgált időszak (1989–2003) során 34 százalékponttal növekedett a szállodában töltött vendégéjszakák aránya országosan, a Budapest–Közép-dunavidéki régióban 46 százalékpontos, a Balatoni régióban 44 százalékpontos volt a növekedés. A legkisebb növekedés az Észak-magyarországi régióban zajlott (13 százalékpont).

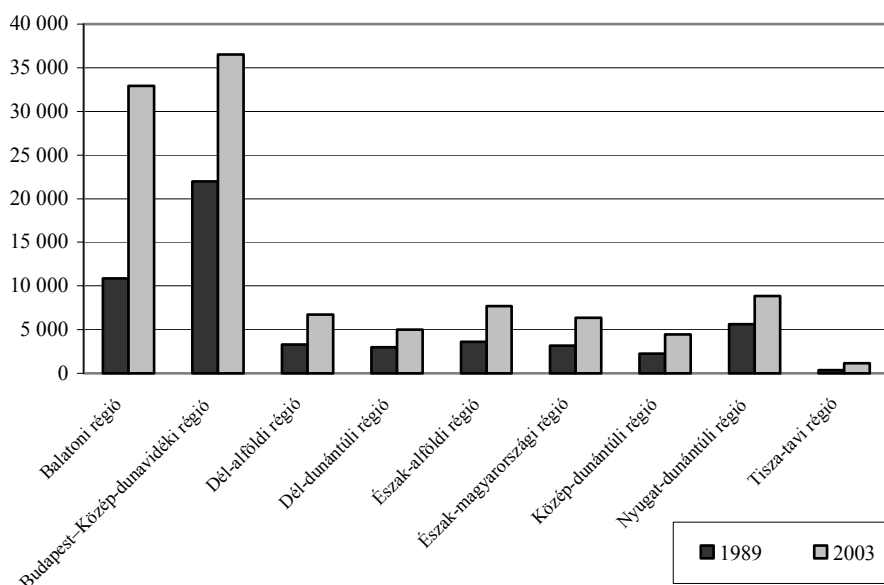
1989–2003 között a szállodai szállásférőhelyek száma országosan megkétszereződött. A legnagyobb növekedés a Tisza-tavi (három és félszeres) és a Balatoni (háromszoros) régiókban történt. Viszonylag kis növekedést lehetett megfigyelni ezzel szemben a Nyugat-dunántúli (157%-os) és a Budapest–Közép-dunavidéki (166%-os) régióban.

Az elmúlt 15 év során a Balatoni régió mintegy 10 százalékponttal növelte a részese-dését az országos szállodai férőhely-kapacitásból, és 2003-ban itt volt az országos állomány 30%-a. E növekedés döntően a Budapest–Közép-dunavidéki (7 százalékpontos csökkenés) és a Nyugat-dunántúli (2 százalékpontos csökkenés) rovására történt. A többi régió részese-désének változása 1 százalékpontnál kisebb mértékű volt.

A jelentős mozgások ellenére a szállodai szállásférőhelyeknek még mindig több mint 63%-a a Balatoni és a Budapest–Közép-dunavidéki régiókban volt 2003-ban. Tőlük jelentősen elmarad a Nyugat-dunántúli (8%) és az Észak-alföldi (7%).

5. ábra

A szállodai szállásférőhelyek száma 1989-ben és 2003-ban az idegenforgalmi régiókban

A szállodákban megszálló vendégek 48%-a a Budapest–Közép-dunavidéki, míg 17%-a a Balatoni régiót választotta 2003-ban. A többi régió részese-dése jelentősen elmarad az említettektől.

Ezek az arányok 1989–2003 között jelentősen változtak. A Balatoni régióban 2003-ban a bázisévhez képest 8 százalékpontos, míg a Budapest–Közép-dunavidékiben 3 szá-

zálékpontos növekedés mutatkozott. Ebben a vonatkozásban elsősorban a Nyugat-dunántúli régióban következett be csökkenés (5 százalékpont).

A vizsgált 15 év során mintegy 127%-os növekedés történt a szállodákban megszállt vendégek száma tekintetében országosan. Ez a szám a régiókon belül nagy szélsőségeket takar, hiszen a Balatoni régióban 238%-os, míg a Tisza-tavi régióban 191%-os a változás, s ugyanez a Nyugat-dunántúli régió vonatkozásában 80%, a Közép-dunántúli esetén pedig 91%.

A vizsgált időszak folyamán a Budapest–Közép-dunavidéki régió kivételével valamennyi régióban kismértékben csökkent a külföldi vendégek száma a szállodákban. 1989-től 2003-ig a csökkenés országos szinten csak 2%. Jelentősebb csökkenés a Balatoni (12%) és a Dél-dunántúli régiókban (11%) játszódtott le.

A 15 év folyamán jelentősen nőtt a hazai vendégek száma a szállodákban, hiszen míg 1989-ben csak 25% volt az arányuk, addig 2003-ban 42%. A vendégek összetételében különösen nagy változás történt a Tisza-tavi és a Balatoni régiókban. Itt a külföldi vendégek aránya 2003-ra a bázisévhez képest 39, illetve 38 százalékponttal csökkent. Öt régióban a csökkenés mértéke 37 és 24 százalékpont között ingadozik. A legkisebb a csökkenés a Nyugat-dunántúli régióban (7 százalékpont) és a Budapest–Közép-dunavidéki régiókban (10 százalékpont). Ez utóbbiban volt a legmagasabb a külföldi vendégek aránya 2003-ban (80%).

Jellemző tendencia, hogy a szállodákban töltött vendégéjszakák aránya országos viszonylatban jelentősen bővült a vizsgált időszak során. Míg 1989-ben ez a szám országosan 28% volt, addig 2003-ra 63%-ra növekedett. 2003-ban a legmagasabb arány a Budapest–Közép-dunavidéki régióban látható (88%). 50%-nál magasabb még az arány a Balatoni (60%), az Észak-alföldi (59%) és a Közép-dunántúli (53%) régiókban. Az elmúlt időszak jelentős bővülése ellenére 2003-ban a Tisza-tavi régióban a szállodákban töltött vendégéjszakák aránya még mindig a legalacsonyabb (26%).

A szállodákban töltött vendégéjszakák számát tekintve 1989–2003 között jelentős mozgások mellett lényegében nem történt változás országosan. Komolyabb növekedés csak a Tisza-tavi (115%) és a Közép-dunántúli (108%) régió vonatkozásában látszik. 2003-ban a bázisévhez képest a legnagyobb csökkenés a Balatoni (94%) és az Észak-magyarországi (95%) régiókban következett be. A többi régióban ennél kisebb eltérések figyelhetők meg.

A vizsgált időszak folyamán országosan 0,3 éjszakával nőtt a tartózkodási idő a szállodákban. Csak két olyan régió volt, a Balatoni (–0,2 éjszaka) és a Budapest–Közép-dunavidéki (–0,1 éjszaka), ahol csökkent a tartózkodási idő. A legkedvezőbb változás az Észak-alföldi régióban történt, ahol közel egy éjszakával növekedett az átlagos tartózkodási idő.

E változások mellett 2003-ban 2,9 éjszakát töltöttek átlagosan a hazai szállodákban. Ennél több mint 43%-kal hosszabb időt töltöttek átlagosan a Balatoni és 14%-kal az Észak-alföldi régió szállodáiban. A legkevesebb éjszakát, az országos átlag 75, illetve 80%-át, az Észak-magyarországi és a Dél-alföldi régiók szállodáiban töltötték.

Az egyéb kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma

Ha a szállástípusokat részletesen vizsgáljuk az idegenforgalmi régiókban, igen eltérő képet láthatunk. A vendégforgalmat tekintve a szállodák a Budapest–Közép-dunavidéki régióban a leginkább meghatározók. Panziókból és turistaszállásokból az Észak-magyarországi régió részesedik a legnagyobb mértékben. Figyelemre méltó, hogy a Tisza-tavi régióban a legnagyobb részesedése a kempingeknek van, s az arány nagysága országosan is kiemelkedő. Az üdülőházak a Tisza-tavi, míg az ifjúsági szállók a Dél-dunántúli régió vendégforgalmában jelentkeznek hasonló arányban.

7. táblázat

A vendégek megoszlása a kereskedelmi szálláshelyek között az idegenforgalmi régiókban, 2003

Régiók	Szálloda	Panzió	Turista- szállás	Kemping	Üdülő- ház	Ifjúsági szálló	Összesen
Budapest–Közép-dunavidéki	87,7	6,9	2,0	0,9	0,7	1,8	100,0
Észak-magyarországi	40,2	25,9	14,0	4,3	9,4	6,2	100,0
Észak-alföldi	56,6	21,2	4,7	9,2	5,3	3,0	100,0
Tisza-tavi	29,7	18,3	3,9	31,2	15,3	1,6	100,0
Dél-alföldi	50,7	20,7	11,9	7,9	7,8	0,9	100,0
Közép-dunántúli	44,3	16,2	11,4	10,0	12,0	6,1	100,0
Balatoni	65,8	6,0	1,8	14,9	5,5	6,0	100,0
Dél-dunántúli	37,7	24,6	12,4	4,7	7,4	13,3	100,0
Nyugat-dunántúli	53,5	22,6	8,8	7,3	6,5	1,3	100,0
<i>Ország összesen</i>	<i>64,8</i>	<i>14,0</i>	<i>5,9</i>	<i>6,5</i>	<i>5,0</i>	<i>3,8</i>	<i>100,0</i>

8. táblázat

A vendégéjszakák megoszlása a kereskedelmi szálláshelyek között az idegenforgalmi régiókban, 2003

Régiók	Szálloda	Panzió	Turista- szállás	Kemping	Üdülő- ház	Ifjúsági szálló	Összesen
Budapest–Közép-dunavidéki	88,3	6,4	2,1	0,8	0,7	1,7	100,0
Észak-magyarországi	37,5	23,6	14,9	5,3	11,0	7,8	100,0
Észak-alföldi	58,8	16,5	3,9	11,8	6,1	3,0	100,0
Tisza-tavi	26,0	16,6	3,5	36,3	16,2	1,5	100,0
Dél-alföldi	49,4	17,4	11,1	11,2	9,7	1,3	100,0
Közép-dunántúli	35,9	14,2	10,7	16,1	15,4	7,6	100,0
Balatoni	60,3	5,4	2,1	20,0	6,6	5,6	100,0
Dél-dunántúli	36,6	25,3	9,8	8,5	8,3	11,5	100,0
Nyugat-dunántúli	53,0	18,0	7,7	13,4	6,4	1,5	100,0
<i>Ország összesen</i>	<i>62,9</i>	<i>11,7</i>	<i>5,1</i>	<i>10,5</i>	<i>5,8</i>	<i>4,0</i>	<i>100,0</i>

Tartózkodási idő szempontjából valamennyi szállástípusból a Balatoni régió áll a legjobban. Szállástípusonként nézve a szállodáknál az Észak-alföldi; a panzióknál a Tisza-tavi, a turistaszállásoknál a Budapest–Közép-dunavidéki, a Tisza-tavi, a Közép-dunán-

túli; a kempingeknél a Nyugat-dunántúli; az üdülők házaknál és az ifjúsági szállóknál a Közép-dunántúli régióban láthatjuk a kedvezőbb tartózkodási időket.

Megállapíthatjuk tehát, hogy több régióban sajnos még mindig a kevésbé magas színvonalú, tömegigényeket kielégítő idegenforgalmi kínálat a jellemző.

9. táblázat

Tartózkodási idő a kereskedelmi szálláshelyeken az idegenforgalmi régiókban, 2003

(éjszaka)

Régiók	Szálloda	Panzió	Turistaszállás	Kemping	Üdülők háza	Ifjúsági szálló	Összesen
Budapest–Közép-dunavidéki	2,6	2,4	2,7	2,4	2,6	2,4	2,6
Észak-magyarországi	2,2	2,1	2,5	2,8	2,7	2,9	2,3
Észak-alföldi	3,3	2,5	2,6	4,0	3,6	3,2	3,2
Tisza-tavi	2,6	2,7	2,7	3,5	3,2	2,8	3,0
Dél-alföldi	2,3	2,0	2,2	3,4	3,0	3,2	2,4
Közép-dunántúli	2,3	2,5	2,7	4,6	3,7	3,6	2,9
Balatoni	4,1	4,0	5,2	6,0	5,3	4,2	4,5
Dél-dunántúli	2,5	2,6	2,0	4,7	2,9	2,2	2,6
Nyugat-dunántúli	2,8	2,3	2,5	5,3	2,9	3,2	2,9
<i>Ország összesen</i>	<i>2,9</i>	<i>2,4</i>	<i>2,6</i>	<i>4,7</i>	<i>3,5</i>	<i>3,1</i>	<i>2,9</i>

A magán szálláshelyek vendégforgalma

Hazánk idegenforgalmában a kereskedelmi szálláshelyek mellett egyre nagyobb szerepet kapnak a magán szálláshelyek. 2003-ban a vendégek 9, míg a vendégéjszakák 15%-ából részesedtek.

Az országos szám viszonylag nagy regionális különbségeket takar. Ezek a szálláshelyek a vendégek számát tekintve a Balatoni régióban 23%, a Tisza-tavi régióban 20% és az Észak-magyarországi régióban 11%-os részesedéssel bírnak. A vendégéjszakák vonatkozásában viszont a régiók közül a Tisza-tavi (30%), a Balatoni (27%) és a Dél-dunántúli régióban (20%) a legkiemelkedőbb a magán szállásadás aránya. A régiók közül a magán szállásadás aránya a Budapest–Közép-dunavidéki régióban a legalacsonyabb (a vendégek 2, illetve a vendégéjszakák 4%-a).

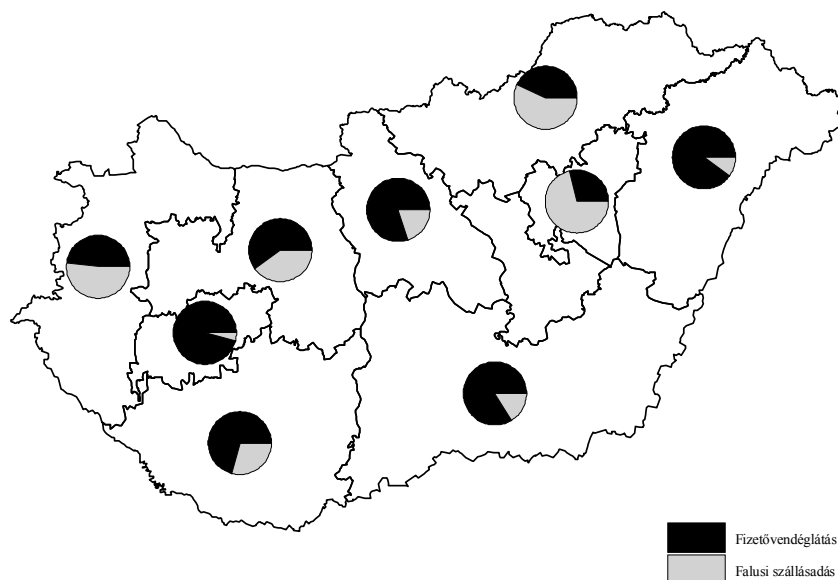
A magán szállásadásban megkülönböztetjük a fizetővendéglátást és a falusi szállásadást. A kettő között az a különbség, hogy a fizetővendéglátás a városokban, kiemelt gyógyhelyeken, kiemelt üdülőhelyeken, a gyógy- vagy üdülőhelyeken folytatott magán szállásadói tevékenység, míg falusi szállásadásnak minősül a fizetővendéglátásnál nem említett községben és a már kialakult tanyás térségben folytatott magán szállásadói tevékenység. (Ebben a vonatkozásban 1998-tól rendelkezünk adatokkal, így a bázis-évek is ezt az időpontot tekintjük.)

A vizsgált időszakban a két ág között az arányok kismértékben módosultak, s a falusi szállásadás részesedése egyre jelentősebb a magán szállásadásban belül. A vendégek és a

vendégéjszakák száma tekintetében a vizsgált 5 év során a falusi szállásadás részesedése országosan mintegy 6 százalékponttal növekedett.

6. ábra

A magánszállásadást igénybe vevő vendégek megoszlása az egyes ágak között, 2003

A régiókat külön vizsgálva megállapítható, hogy a vendégek számát tekintve a magánszállásadás aránya leginkább a Középdunántúli régióban növekedett (27 százalékpont), de komoly növekedés látható még a Dél-dunántúli és az Észak-magyarországi régiókban is (14-14 százalékpont). Vendégéjszakák vonatkozásában a Középdunántúli régióban 27 százalékpontos, az Észak-magyarországi régióban 18, míg a Dél-dunántúli esetén 9 százalékpontos az arány javulása.

E folyamatok eredményeképpen 2003-ban a *fizetővendéglátásban* a vendégek 80%-a szállt meg országosan. A fizetővendéglátásban megszálltak aránya a Balatoni régióban a legnagyobb (96%). A falusi szállásadás részesedése csak a Tisza-tavi (71%), az Észak-magyarországi (57%) és a Nyugat-dunántúli (52%) régiókban nagyobb 50%-nál.

A vendégéjszakák megoszlását tekintve a fizetővendéglátás aránya országosan még nagyobb (83%). A Balatoni régióban a részesedés 96%, s igen nagy még az arány az Észak-alföldi régióban is (91%). A falusi szállásadás tekintetében csak a Tisza-tavi (64%) és az Észak-magyarországi régió (53%) emelhető ki.

2003-ra 1998-hoz képest a fizetővendéglátást igénybe vevő vendégek száma mintegy 5%-kal növekedett országosan. Egyfelől drasztikus, mintegy 46%-os csökkenés játszódtott le a Középdunántúli, s mintegy 2-2%-os a Nyugat-dunántúli és a Balatoni régióban.

Másfelől, a növekedést tekintve, kiemelkedik a Tisza-tavi (301%), a Budapest–Középdunavidéki (148%) és az Észak-magyarországi (146%) régió.

E változások ellenére 2003-ban a vendégek 59%-a a Balatoni régiót részesítette előnyben, s jelentős még az Észak-alföldi régió vendégeinek száma is (10%). Az elmúlt évek dinamikus bővülése ellenére a Tisza-tavi régió részesedése csak kicsivel haladja meg az 1%-ot. A vendégéjszakák vonatkozásában lényegében hasonló folyamatok zajlottak.

A vizsgált öt év során a fizetővendéglátásban töltött idő mintegy 19%-kal csökkent országosan. A Nyugat-dunántúli régióban láthatunk mintegy 20%-os növekedést, míg a Dél-alföldi és a Dél-dunántúli régiók forgalma lényegében stagnál e tekintetben. A többi régióban némileg csökkent a tartózkodási idő, különösen az Észak-magyarországi régióban (35%-kal). 2003-ban a fizetővendéglátásban átlagosan 5,4 éjszakát tartózkodtak. A régiók közül kiemelkedik a Dél-dunántúli (7 éjszaka), a Tisza-tavi és a Nyugat-dunántúli (6,4–6,4 éjszaka).

A *falusi szállásadás* esetén az elmúlt 6 évben lényegében folyamatos bővülés zajlott a vendégek száma tekintetében. Országosan a növekedés 62%-os. Különösen nagy a bővülés a Tisza-tavi (278%), a Dél-dunántúli (257%) és az Észak-magyarországi (252%) régiókban.

A vendégek megoszlása 2003-ban a régiók között a fizetővendéglátásnál jóval egyenletesebb. Itt a Nyugat-dunántúli (23%) és Észak-magyarországi (22%) a leginkább, s a Dél-alföldi (3%) a legkevésbé meghatározó régió.

A vendégéjszakák vonatkozásában a növekedés a vizsgált időszakban már csak 36%-os. A Balatoni régióban a csökkenés mintegy 21, míg a Nyugat-dunántúliban 2%-os. Kedvezőbb folyamatok elsősorban a Tisza-tavi (248%) és a Középdunántúli (242%) régiókban zajlottak.

Sajnos az átlagos tartózkodási idő ebben a vonatkozásban is jelentősen, mintegy 16%-kal csökkent országosan. Csak az Észak-alföldön látszik növekedés (106%), míg Középdunántúlon stagnálás. A többi régióban csökkenés ment végbe, mely a Balatoni régióban a legnagyobb (26%-os).

Országosan átlagban 4,5 éjszakát töltöttek 2003-ban a falusi szállásadásban. A kedvezőtlen folyamatok ellenére a legjobb helyzetben a Balatoni régió (5,7 éjszaka) van.

A külföldi vendégek aránya a vizsgált években a magán szállásadásban jelentősen csökkent. E csökkenés a falusi szállásadás vonatkozásában 20, míg a fizetővendéglátás tekintetében 13 százalékpont.

A falusi szállásadás tekintetében a Balatoni (38 százalékpont), a Nyugat-dunántúli (20 százalékpont) és az Észak-alföldi (18 százalékpont) régiók esetében zajlott le a legnagyobb csökkenés, s csak az Észak-magyarországiiban történt növekedés.

IRODALOM

- Behringer Zsuzsanna–Kiss Kornélia*: A magyar turisztikai régiók a statisztikák tükrében. *Turizmus Bulletin*, 2001, 5. évf. 3. szám
- Kiss János Péter*: A gazdasági fejlődés indikátorai a kistérségekben, MTA RKK, Budapest–Békéscsaba, 2003
- Lőcsei Hajnalka–Nemes Nagy József*: A Balatoni Régió gazdasági súlya és belső térszerkezete. Kistérségi mozaik (Tanulmányok), ELTE Regionális Földrajzi Tanszék–MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, 2003
- Lőrincz Katalin*: A hazai turisztikai régiók és az egészségturizmus. *Comitatus*, 2003, 13. évf. 3. szám
- Magyar Turizmus RT, Kutatási Igazgatóság*: A magyarországi turisztikai régiók vendégforgalma 2003-ban. *Turizmus Bulletin*, 2004, 8. évf. 2. szám
- Michalkó Gábor*: A földrajzi típusalkotás és rangsorolás idegenforgalmi megközelítése. *Földrajzi Közlemények*, 2001, 49. évf. 3–4. szám
- Michalkó Gábor*: Az idegenforgalmi régiók gazdaságélénkítő szerepének problematikája. *Földrajzi Értesítő*, 2002, 51. évf. 1–2. szám
- Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS)*. Vitaanyag. 3. verzió, 2004. április 26.

Kulcsszavak: idegenforgalom, idegenforgalmi régió, GDP-becslés, kereskedelmi szálláshelyek, magán-szálláshelyek.

Resümé

This paper describes tourism regions delimited in Hungary in 1998. It is concerned with a few problems of their delimitation and functioning, analyses the level of economic development of these regions and makes estimations on their GDP per head. This article also scrutinises some tourism patterns in these regions from the change of regime until today both in terms of trade and private accommodation establishments.